

УДК 330.101

Б.Г. Ревчун, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Роль і функції держави в розбудові сучасного креативного суспільства

У статті розглядається питання переосмислення ролі та функцій держави у світлі вимог сучасного етапу розвитку суспільства, сутність якого полягає у зростанні креативності як головної мети людської життєдіяльності та водночас засобу досягнення даної мети. Обґрунтовується доцільність розширення об'єкту застосування визначення «креативна» з уже існуючого словосполучення «креативна економіка» до нового терміну «креативне суспільство» як найбільш адекватного для сучасної стадії розвитку людства.

креативна економіка; креативний клас; креативні міста; креативне суспільство; стадії економічного зростання; піраміда ієрархії людських потреб; квазісуспільні блага; вигоди/витрати переливу; екстерналії; волатильність; нова парадигма споживацької поведінки; проблеми і виклики глобалізованого світу; дихотомія «економічний розвиток – креативність»

Постановка проблеми та її актуальність. З часів виникнення політекономії як науки питання про роль та функції держави в сфері господарського життя суспільства проведено чимало досліджень під різними кутами зору та з різними цілями. Ці дослідження актуальні й на сучасному етапі еволюції суспільства, особливо під час загострень перебігу циклічного розвитку ринкових економік. Постановка даної теми в контексті зміни цільової парадигми – побудови креативного суспільства – представляється магістральним шляхом якщо не розв'язання, то суттєвого пом'якшення споконвічної проблеми «потреби – ресурси».

Метою статті є обґрунтування необхідності переосмислення державою своєї ролі і функцій задля розбудови креативного суспільства як єдино прийнятної альтернативи з усіх можливих сьогодні напрямків подальшого сталого перспективного розвитку людської цивілізації в умовах новітніх глобальних проблем і викликів сучасного світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що в галузі економічної історії наразі накопичено чимало підходів до визначення періодизації господарського розвитку суспільства. На комуністичних, і частково посткомуністичних, теренах довгий час панував марксистсько-ленінський формаційний підхід. Усі інші жорстко критикувалися як ненаукові й буржуазно-апологетичні. Зміст і мета дослідження зумовлюють необхідність згадати про деякі з них.. Так, представники Старої історичної школи взагалі вважали відкриття законів, які визначають стадії економічного зростання і розвитку, головною задачею економічної теорії [1, С.272].

Фрідріх Ліст, наприклад, заявляв, що економіки помірною кліматичного поясу проходять крізь п'ять стадій: дикості, пастушачу, землеробську, хліборобсько-мануфактурну, мануфактурно-хліборобсько-комерційну [1, С.272].

За думкою Бруно Гільдебранда, ключ для розуміння стадій економічного зростання треба шукати в умовах обміну, і тому він поділяє історію господарства на три стадії, в основі яких такі чинники, як бартер, гроші і кредит [1, С.272].

Американський економіст і соціолог В. Ростоу, успадкувавши, до певної міри, методологію Старої історичної школи, висуває в 1960 році теорію «стадій економічного зростання». В. Ростоу визначає п'ять стадій економічного зростання: (1) «традиційне суспільство» (аграрна економіка з примітивною технологією), (2) «перехідне

суспільство» (поява машинного виробництва і банків), (3) стадія «зрушення», або «зльоту» (швидкий розвиток економіки й високі темпи економічного зростання на базі машинного виробництва), (4) стадія «руху до зрілості» (темпи економічного зростання перевищують темпи зростання кількості населення, що забезпечує стаке зростання добробуту людей), (5) «суспільство високого масового споживання», або «індустріальне суспільство» (найвищий рівень добробуту і споживання) [2].

Про виникнення і розвиток «індустріального» та «нового індустріального суспільства» в 50-60 роки ХХ століття стверджує також співвітчизник Ростоу економіст Дж.-К. Гелбрейт. Підґрунтям цього процесу виголошується нова домінуюча й структуроутворююча роль великої корпорації. Подальшим розвитком концепції В. Ростоу можна також вважати теорію «постіндустріального», або «інформаційного суспільства».

У вищезгаданих та деяких інших подібних сучасних теоріях в якості основної причини виникнення та подальшого розвитку новітньої стадії соціального устрою виступають такі фактори, як «велика корпорація» (Дж.-К. Гелбрейт), перевага обсягу сектору послуг над виробничою сферою (Д. Белл), перерозподіл і дифузія прав власності акціонерів (Г. Мінз), революція в управлінні капітальними активами (А. Берлі), перетворення держави на надкласовий орган забезпечення загального добробуту й економічної гармонії (П. Самуельсон), конвергенції ринкового й централізовано-планованого господарств в єдину соціально-економічну систему (Я. Тінберген, Р. Арон, А. Бергсон та інші) тощо.

Виклад основного матеріалу. Треба зауважити, що у вищезазначених та інших аналогічних теоріях є багато конкретних раціональних ідей, з якими варто погодитись (хоча деякі з них, узяті як певна концептуальна цілісність, спростовуються часом, новітніми рисами ділових циклів кінця ХХ –го - початку ХХІ-го століть). Разом з тим цим теоріям, на нашу думку, бракує єдино вірного, всеохоплюючого визначення, яке б передавало базову сутність сучасної стадії розвитку та подальшого сталого прогресу світової цивілізації.

Нам представляється, що сьогодні і в осяжній перспективі є всі підстави детермінувати таку цивілізаційну стадію як *креативне суспільство*.

Відносно нещодавно в науковій літературі вже з'явився термін «креативна економіка». Так як у вітчизняних наукових працях, наскільки нам відомо, цей феномен ще не досліджувався, прийдеться скористатися відповідними іноземними джерелами. В них, зокрема, зазначається, що існує суттєвий взаємозв'язок між культурно-мистецькою активністю й створенням додаткового обсягу вартостей як в економіках окремих країн, так і світу в цілому. Вчені дійшли висновку, що культурно-мистецька творчість (якщо перекласти слово «креативність» рідною мовою) «сприяє підприємництву, спонукає до інновацій, підвищує продуктивність й активізує економічне зростання. Протягом 2000-2005 рр. обсяг креативної діяльності в світі зріс на 8,7 відсотків і забезпечив додаткове зростання світового експорту на 424, 4 мільярдів доларів» [3].

Креативну економіку США, наприклад, репрезентує великий спектр таких інституцій, як музеї, зоопарки, танцювальні компанії, театри, художні галереї й школи, архітектурні фірми, видавництва, рекламні агентства, кіно- і телестудії та інші багаточисленні бізнеси в сфері створення та розповсюдження культурно-мистецької продукції. Наприклад, у 2008 році в цій країні таких фірм налічувалося 612095, і в процентному відношенні їх кількість за цей і попередній (2007) роки зросла майже на 12 %, що за динамікою набагато випереджає темпи зростання виробничого сектору США [4].

До думки про необхідність визначення *креативної економіки* дійшов американський учений Ричард Флоріда в процесі дослідження «креативного класу». За нової ери глобалізованої економіки, в якій культура й креативність часто є взаємопов'язаними, Флоріда визначає креативний клас як нове покоління креативних професіоналів, які додають до економічного зростання засобами «творення, продукування й розподілу товарів та послуг, які потребують застосування креативності й інтелектуального капіталу»[3]. Креативний клас у Флориді має широке трактування й вбирає в себе багато різних професій – художників, дизайнерів та представників творчих ремесел, які застосовують свої креативність, знання й навички для створення нових ідей, нових технологій, нового креативного контенту, що сприяє більш динамічному розвитку економіки, культурно-просвітницької інфраструктури, покращенню якості людського капіталу. Все це особливо проявляється у великих культурних центрах, яким Флоріда дає визначення «креативні міста». Спираючись на зібраний фактологічний матеріал, зокрема по такому мегаполісу, як Нью-Йорк, Флоріда доходить висновку про значний каталізаційний вплив художньо-креативного середовища на зростання економічних показників цього міста. Наприклад, тільки за рахунок туристів, що відвідали Нью-Йорк у 2005 році переважно заради отримання задоволення від мистецько-художніх цінностей цього мегаполісу, доходи в місті зросли додатково на 5,4 млрд. доларів (без урахування доходів периферійних до цих установ бізнесів – готелів, ресторанів і фірм роздрібної торгівлі, які обслуговують культурно-мистецькі заклади) [5].

Віддаючи належне засновникам поняття «креативна економіка» і не заперечуючи їх пріоритет у винаході даного терміну та його контенту, вважаємо, разом з тим, що сфера його застосування є явно замалою, такою, що адекватно не відповідає категоріальному потенціалу цього вдалого словосполучення. Креативність, у тій чи іншій мірі, завжди була притаманною практично кожній сфері економічної діяльності людини. Винахід колеса, важеля, плавки металу, нових засобів та методів виробництва потребували неабиякої креативності. Зростання її потенціалу та ролі в господарському житті йшло по експоненті по мірі долучення до освіти, винахідницької діяльності й наукових досліджень все більшої частки населення, покращення якості освіти й сукупного масиву знань, кумулятивного ефекту зростання обсягів та якісних параметрів усіх різновидів інструментарію когнітивної діяльності людей. Тому, на нашу думку, можна з повною впевненістю стверджувати, що на даному етапі розвитку людства креативність є ключовим фактором практично кожного виду економічної діяльності людини, запорукою більш повного розв'язання головної економічної проблеми (дисбалансу між необмеженими потребами й обмеженими/рідкісними ресурсами), запобігання глобальним екологічним, техногенним та іншим загрозам і викликам новітньої історії.

Більш того, цей термін (*креативна*) заслуговує на більш масштабне застосування – на таке сполучення, як *креативне суспільство*, у сенсі сучасної, найбільш прогресивної стадії розвитку людської цивілізації.

Світова фінансово-економічна криза, що розпочалася в середині 2008 року, змусила усіх нас замислитися над цілями подальшого розвитку людства, шляхами та засобами їх досягнення. У 1976 році в новій редакції «Стадій економічного зростання» В. Ростоу до раніше визначених ним п'яти стадій додає шосту – стадію «пошуку нової якості життя» в постіндустріальному суспільстві. Інший дослідник, А. Маслоу, перегукуючись, до певної міри, з К. Марксом, свою піраміду ієрархії людських потреб увінчує сегментом «Духовні потреби». Однією з головних духовних потреб людини Маслоу вважає *креативність* (творчість). Коментуючи своє ранжування людських потреб, Маслоу, зокрема, пише: «Людина – це піраміда потреб з біологічними в основі і

духовними на вершині. Причетність до вищих, духовних цінностей дивним чином возвеличує і тіло, і всі його потреби. Якщо спрямувати людину до усвідомлення всіх своїх потреб, до актуалізації їх...то дуже скоро ми зможемо спостерігати розквіт цивілізації нового типу. Людина стане більш відповідальною за свою долю, буде керуватися цінностями розуму, перестане бути байдужою до оточуючого її світу...що означатиме її наближення до суспільства, побудованого на духовних цінностях» [6, С.206-207].

Останні слова наведеної цитати видаються занадто оптимістичними, але це не означає, що держава, маючи у своєму розпорядженні великий арсенал різноманітних засобів, не повинна намагатися, з одного боку, забезпечувати якнайповніше вивільнення великого потенціалу реалізації творчих засад у використанні людських ресурсів – праці й підприємницьких здібностей – у кожному секторі, галузі економіки, на кожній фірмі, а з іншого, - сприяти зміні балансу в ієрархії соціально-економічних потреб населення на користь духовних і соціальних за рахунок тих, які перетворюють гомо сапієнс на «ненажерливу людську тварину», невгамовного споживача з престижними, надуманими чи шкідливими потребами. Дисбаланс між потребами й продуктивними ресурсами приречений на зростання, якщо людство буде шукати розв'язання цієї головної економічної проблеми лише на боці збільшення виробничих можливостей суспільства, і тут не допоможуть ні індустріальні, ні постіндустріальні, ні технотроні, ні інформаційні моделі й технології, ні новітні форми менеджменту, логістики чи інституціональні новоутворення. Чому? Тому що всі вони є вмонтованими у переважно споживацьку модель, у якій лівову частку потреб складають фізіологічні, екзистенційні та ті вторинні (набуті) потреби, які чимраз підвищують роль і значення престижно-статусних речей. Лімітованій кількості рідкісних ресурсів ніколи не виграти перегонів з необмеженими й зростаючими людськими потребами. Тому людству треба поступово корегувати парадигму життєвої філософії. Креативність як головний чинник нарощування виробничого потенціалу людства має водночас перетворитися на головну мету його сенсу життя. Було б утопічним закликати сучасників, особливо в розвинутих країнах, до обмеження мінімумом життєвих благ чи, тим паче, до аскетизму ченців чи відлюдників. Але розумні самообмеження, припинення гонитви за гламуром та споживацьким престижем, відмова від хизування та самоствердження шляхом специфічного чи надмірного споживання – це не тільки єдино можлива й адекватна відповідь на загрозливі виклики регіональних та глобальних проблем (ресурсно-енергетичної, техногенно-екологічної тощо), але й спосіб усвідомлення необхідності переходу до нової, більш цивілізованої й перспективної стадії розвитку людства – креативної. Сучасна неоліберальна модель економічного зростання здатна лише частково сприяти розв'язанню даної задачі. Звичайно, ринкові відносини – потужний ресурс вивільнення велетенської енергії креативності, творчої ділової активності, конкуренції талантів, інновацій, стимулів для набуття освіченості й фахового професіоналізму. Але повна некерованість і необмеженість «невидимої руки» може призвести, та й вже, до певної міри, привела, до фетишизації товарно-грошових відносин і багатьох негативних напрямків розвитку споживацької поведінки населення ринкових країн. Звичайно, ми віддаємо собі повний звіт у тому, що в кожній людині, в більшій чи меншій мірі, закладено чимало таких біологічно-фізіологічних засад, таких споконвічних рис, як заздрість, пиха, жадоба, марнославство, хизування тощо. Все це є здатним постійно породжувати у людей специфічні потреби, які інколи важко назвати раціональними, здоровими, кількісно розумними, нешкідливими для безпосереднього споживання чи впливу на третіх осіб тощо. Виробники в умовах нерегульованого ринку (які, до речі, в особистому плані нічим не відрізняються в кращий бік від споживачів), керуючись мотивом отримання чи максимізації прибутку, як правило, йдуть назустріч

споживачам з будь-якими платоспроможними потребами. У зв'язку з цим виникає необхідність такого втручання держави в господарське й соціальне життя країни, яке б, зберігаючи і підсилюючи здорові напрями ринкового саморозвитку, разом з тим обмежувало б саморуйнівні потенції капіталізму, і, що головне (і важче) – формувало й втілювало в життя нову духовно-споживацьку парадигму/стадію життєдіяльності людства – *креативну*.

У контексті зазначеної ідеї буде, на наш погляд, доцільним хоча б фрагментарно розглянути, що і як має робити держава, виконуючи притаманні їй функції. Як уже було зазначено, держава захищає *конкуренцію* – гігантське джерело творчості мас, і в плані саморозвитку й самореалізації тих, хто знаходиться на боці пропозиції – творців та виробників життєвих благ, і в плані задоволення найрізноманітніших потреб, багато з яких самі є чинниками зростання творчого потенціалу суспільства. До останніх можна віднести платні інформаційні, освітні, культурно-мистецькі послуги, а також товари, які можна віднести до інструментарію креативного розвитку – книги, комп'ютери, програмне забезпечення та тисячі інших речей, які потенційно здатні сприяти формуванню творчої особистості. Але водночас, як ми знаємо, на боці попиту є численні платоспроможні запити на речі, які можуть «опустити» людину до бездумного, бездуховного, марнославного, часом шкідливого споживацтва. Враховуючи це, держава, виконуючи інші свої функції, може здійснювати необхідне коригування. Вважається, що здійснюючи таку функцію, як *забезпечення правової бази й суспільної атмосфери*, держава виключно «сприяє ефективному функціонуванню ринкової системи» [7, С.88]. Це є вірним, але частково. В рамках виконання цієї функції держава може вдатися і до певних економічних чи адміністративних обмежень і утисків вільної конкуренції, наприклад, через регулювання чи заборону окремих видів рекламної діяльності, яка є невід'ємним супутником економічної конкуренції. Що стосується підтримки та розбудови ринку, то виконання державою цієї функції відкриває для сприяння створенню креативного суспільства величезні можливості. Завдяки вдало розробленим та суворо й чітко адміністрованим законам стосовно тієї ж самої конкуренції можна суттєво примножити творчий потенціал ринкового суспільства. Навпаки, нечесна конкуренція, її численні жертви серед господарюючих суб'єктів здатні гасити творчу ініціативу більшості підприємців.

Дуже важливою задачею держави в рамках виконання даної функції є чітке регулювання нею прав інтелектуальної власності на всіх рівнях господарювання. Особливої актуальності це питання набуває в зв'язку з появою, швидким поширенням та урізноманітненням форм функціонування всесвітньої комп'ютерної мережі *Интернет*. В силу цього виникає нагальна потреба подальшої розробки, постійного вдосконалення та оперативної міжнародної кооперації практично всіх держав світу по регулюванню прав власності як дуже потужного джерела вибуху креативності в глобальному масштабі.

Виконання даної функції також передбачає створення такої правової бази та суспільної атмосфери, яка б забезпечувала повну зайнятість і повний обсяг виробництва стосовно всіх економічних ресурсів країни. Важко заперечити той факт, що потенційно найкреативнішим ресурсом є підприємницькі здібності. Враховуючи справжню рідкісність цього ресурсу – в середньому приблизно 5% працездатного населення – держава має здійснювати політику максимального сприяння в справі стовідсоткового залучення носіїв цього ресурсу до господарської діяльності. Це повинен бути системний комплекс заходів у сфері оподаткування, регуляторної політики, охорони від рейдерства, чиновницького та бандитського рекету тощо.

При виконанні державою такої функції, як *перерозподіл доходу* виникає нелегка дилема пошуку балансу між забезпеченням, з одного боку, економічної справедливості,

яка має великий потенціал поточного та майбутнього стимулювання і самої творчої праці, і підготовки тих передумов, без яких така праця є неможливою, а з іншого, - соціальної справедливості відносно тих верств населення, яких чисто економічна справедливість або нещаслива доля відкидає до низького, інколи жебрацького рівня споживання. Особливо прикрими є ті випадки, коли потенціал особистості з творчими здібностями не може реалізуватися через брак коштів на освіту, охорону здоров'я, мобільність тощо. Тому видається перспективним збільшення державою акценту на перерозподіл коштів саме таким особам. Це доцільно робити у безгрошовій формі, щоб кошти не були використані на інші цілі. В Україні, зокрема, треба неодмінно збільшити оплату праці всіх працівників бюджетної сфери, зайнятих творчою інтелектуальною працею, а також тих, хто готує ім. достойну зміну.

Спираючись на прогнози демографів про подальше зменшення народонаселення, українським державникам слід подумати про економічно й соціально привабливі умови імміграції й надання дозволу на постійне проживання (щось подібне грінкарті) особам з великим креативним потенціалом на кшталт тих нормативних актів та конкретних дій, які вже давно практикують найбільш розвинуті країни світу. В США, наприклад, з усіх нобелівських лауреатів останніх двох декад кожен четвертий – іммігрант. І не завжди причиною такого типу переїзду до Америки була більша матеріальна винагорода. У значній мірі вчені прагнуть до плідного цехового спілкування, ширшого наукового співтовариства більш високого рівня, коли у великій і краще організованій науковій школі виникає синергітичний ефект академічних досягнень і відкриттів. Подібно тому, як у багатьох командних видах спорту (футболі, баскетболі, хокеї тощо) гравець з видатними здібностями ніколи не стане справжньою зіркою у слабкому клубі, так і в науці час, коли переважали одиночки-винахідники, давно минув. Інтелектуал-креативщик може досягти «сяючих вершин науки», в основному, тільки завдяки відповідному рівню колег, що його оточують, фундаментальної наукової школи, яка створюється довгими роками й десятиліттями. За радянських часів у СРСР відбувався постійний доцентровий процес перетікання кращих представників наукової та культурно-мистецької еліти з усіх союзних республік до Москви. Звичайно, «зразкове комуністичне місто» вабило радянську периферійну інтелектуальну еліту найкомфортнішими в СРСР умовами життя. Але перспективи професійного зростання вченого чи митця також відігравали не останню роль у перетворення столиці на культурно-мізковий центр з великою щільністю відповідних науково-дослідницьких центрів, навчальних закладів, музеїв, театрів і т.п. Ленінград (нині – Санкт-Петербург) у цьому відношенні, в силу аналогічних з Москвою причин, посідав почесне друге місце. Після розпаду СРСР дуже популярним було з'ясування того, яка з новоутворених пострадянських держав отримала в спадок більшу частку ресурсів, маючи на увазі переважно матеріальні ресурси – капітал і землю (а в складі ресурсу земля – різноманітні поклади в її надрах). Насправді, пострадянська Росія отримала левову частку при розподілі ресурсного потенціалу СРСР – найкреативніший золотий фонд радянської доби – більшість кращих представників інтелектуальної еліти колишньої союзної держави. Причому інтелектуальні здібності, як показують відповідні наукові дослідження, мають здатність до генетичного відтворення, на відміну від матеріальних ресурсів, які, навпаки, мають тенденцію до вичерпання, фізичного й морального старіння, що, до речі, і відбувається з успадкованими від СРСР виробничими потужностями.

Без перебільшення, великими є можливості держави посприяти розбудові креативного суспільства завдяки ефективній реалізації нею такої функції, як *перерозподіл ресурсів*. З одного боку, усвідомлюючи витрати переливу, держава, спираючись на численні заборонні та обмежувальні нормативні акти, а також на

особливе антистимулююче оподаткування, вилучає матеріальні та людські ресурси з галузей та виробництв, які «опускають» й наvertsають націю в напрямку раніше досягнутих стадій розвитку людської цивілізації. І це можуть бути не тільки виробництва, продукція яких напрями і явно шкодить здоров'ю чи моральному стану суспільства. На жаль, керованість мотивом прибутку за умов вільних ринкових відносин здатна призвести до пропозиції чималої кількості подібних неочікуваних продуктів, бо підприємницька креативність може бути й злоряксною. І ніхто, крім держави, не в змозі це виявити, поставити під дієвий контроль і створити умови для відтоку ресурсів з таких галузей і окремих фірм. Найбільшою складністю у цій справі може виявитися питання про коло подібних галузей і продуктів. Воно стосується не позитивної, а нормативної економічної науки, і має відношення до виконання державою водночас двох функцій – 1) забезпечення правової бази і суспільної атмосфери функціонування змішаної економіки на переважно ринкових засадах та 2) перерозподіл ресурсів. Визначення кола виробництв з негативними побічними ефектами може бути досить тривалим і суперечливим, але неухильний генеральний тренд висхідної цивілізаційної еволюції дає підстави для оптимістичного перспективного бачення даної проблеми.

Інша справа з перерозподілом ресурсів, за якого для зростання креативного потенціалу суспільства можуть бути дуже суттєві вигоди переливу. Якщо продукти, з виробництва яких треба виводити ресурси, однозначно визначити дуже важко, то екстерналії зі знаком «плюс» для примноження креативності нації можна побачити неозброєним оком і досить чітко порахувати усі вигідні наслідки такого переливу ресурсів.

Не втрачають, і навряд чи втратять, свою актуальність ті форми вигод переливу, які вже можна вважати класичними – в охорону здоров'я та освіту. В деяких країнах за допомогою механізмів збільшення або попиту, або пропозиції держава суттєво впливає на зростання споживання цих продуктів у структурі загальних витрат населення. Загальновідомо, що отримання в більшому обсязі субсидованих або повністю профінансованих з держбюджету, тобто перетворених на квазісуспільні, медичних та освітніх послуг певними особами, які віддадуть їм перевагу у своїх споживчих пріоритетах, автоматично потягне за собою цілу низку вигод переливу для усіх без винятку громадян даної країни. І більшість з цих наслідків позитивно, прямо або опосередковано, відіб'ється саме на зростанні креативного потенціалу суспільства.

Особливої ролі у виконанні державою функції *перерозподілу ресурсів* набуває її інноваційна політика. В останні десятиліття якість управління інноваційними процесами та їх стимулювання з боку держави перетворюється не тільки на чинник конкурентноспроможності країни в сучасній світовій економіці, але й на один із суттєвих факторів переходу до нової – креативної – парадигми розвитку людського суспільства.

Більшістю країн, які свій економічний розвиток пов'язують із досягненнями науки та активними інвестиційними процесами, розроблені документи, які визначають концептуальне й стратегічне бачення національної інноваційної системи (НІС). Такий документ уперше було розроблено в США. Аналогічні документи з'явилися також у Великій Британії, Франції, Німеччині та інших країнах ЄС, а також в Росії, Білорусі, Казахстані та деяких інших країнах. Ключова роль у формуванні НІС належить державі [8, С.8].

На жаль, протягом усіх років незалежності в Україні спостерігаються посилення спадного тренду в технічному і технологічному розвитку національної системи господарювання та відставання в цьому відношенні від провідних економік світу. З бюджету країни на науку асигнується в 10 разів менше коштів, чим на держапарат та

правоохоронні органи [8, С.8]. Теза про те, що приватизація й ринкова лібералізація господарських відносин спрацюють в дусі *laissez faire* й автоматично модернізують економіку шляхом запуску інноваційної активності виявилася ідеалістично переоціненою. Більшість підприємств приватизованого сектору не була ні реконструйованою, ні модернізованою, тобто приреченою на поступову втрату конкурентноспроможності, що вочевидь ще раз підтвердилося під час нинішньої світової фінансово-економічної кризи. Кількість інноваційно активних підприємств в Україні зменшилася з 26% у 1994 р. до 13% у 2008 році [8, С.8]. Гальмування розвитку високотехнологічних галузей народного господарства супроводжується падінням рівня кваліфікації людських ресурсів - праці й підприємницьких здібностей, а також стимулів для нарощування креативної складової двох найголовніших факторів виробництва. Найбільш випукло ця деградація проявляється в погіршенні матеріально-технічної бази наукових та науково-технічних досліджень, переході до переважного впровадження запозичених технологій не самої вищої якості, відносному зростанні частки закордонних інвесторів з короткотерміновими цілями швидкого отримання надприбутків, перетворенні України у сировинний придаток провідних високотехнологічних економік світу. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба розробок такої державної політики, яка б не тільки забезпечувала розширене відтворення об'єктної бази інноваційної діяльності. Технізація, звичайно, відіграє чималу роль в економічному зростанні країни. Але більш важливим, і водночас важчим, є суттєве переосмислення пріоритетів цієї політики. Провідні економісти країни наразі вбачають необхідність проходження «етапу споживацької стриманості й навіть жертвовності як це свого часу зробили в США, Англії, Китаї, де сповідаються цінності зростання» [8, С.8]. На наш погляд, цього недостатньо, якщо розглядати таку політику не як антикризову, а як перспективну і магістральну в плані сталого прогресивного розвитку і окремих країн, і світової цивілізації в цілому. Виконуючи наступну свою функцію – *стабілізації економіки* – держава має перейматися не тільки питаннями безробіття й інфляції, а й по-новому трактувати зміст цих цілей та засоби їх досягнення. Так, вирішуючи проблему безробіття, держава, безперечно, повинна зважати на те, що рівень виробництва безпосередньо залежить від сукупних витрат у даній економіці. Коли вітчизняні економісти пропонують *споживацьку стриманість і жертвовність*, то, як свідчить із контексту їх заяв, мається на увазі структурний перерозподіл у загальному обсязі витрат на користь інвестиційних витрат, як приватних, так і частки урядових витрат усіх рівнів, спрямованих на піднесення інноваційної діяльності державного сектору, так і опосередкованому заохоченні аналогічної активності в приватному секторі економіки. Такий підхід, на наш погляд, є дещо застарілим, бо його реалізація допоможе у виході з чергової рецесії/ депресії та подоланні відставання у техніко-технологічному розвитку від провідних економік світу, підвищенні конкурентноспроможності, покращенні торгового/платіжного балансу своєї країни. Але така політика не зарадить у пошуку відповідей на глобальні виклики й проблеми сьогодення, про які вже згадувалося раніше. Наразі більш актуальною постає задача зміни структури споживчих витрат, вкупі з витратами на імпорт, які за обсягом превалюють у більшості розвинених країн. Безумовно, споживчі витрати за обсягом (разом з інвестиціями та держвитратами) мають бути достатніми для повної зайнятості й повного обсягу національного виробництва, але бажано, щоб домогосподарства витрачали їх не на продукти марнославства, хизування чи потурання шкідливим для тіла та душі забаганкам, а для здорової креативної життєдіяльності. Повторюємо: така переорієнтація споживацької поведінки – надважка й досить довготривала справа. Але сучасний стан світової цивілізації, споконвічна проблема «потреби - ресурси», циклічна волатильність розвитку ринкової економіки не

залишають людству вибору. Усвідомлюючи це, кожна держава має переосмислити й намагатися по-новому, більш раціонально й перспективно виконувати всі вищезазначені функції. При цьому кардинально зростає й переосмислюється роль і функції міжнародних та світових економічних, політичних та суспільних інституцій. До вже існуючих проблем та викликів (згаданих раніше) ці інституції мають додати ще одну, останню за порядком, але не останню за значенням – проблему неминучої зміни парадигми споживацької поведінки в кожному домогосподарстві кожної країни світу. Нова, більш адекватна сучасному стану світу та кращій перспективі його прогресивної еволюції стадія розвитку людства може, на нашу думку, стати реальністю, якщо світова спільнота збагне, що ключовим засобом і водночас метою цієї еволюції є креативність. У дихотомії «економічний розвиток - креативність» вже важко визначити, де причина, а де наслідок. Але ця дихотомія, наголошуємо, може перетворитися на справжній вічний двигун подальшого прогресивного розвитку людства тільки за умов, якщо споживання, в свою чергу, стане засобом становлення і сталого відтворення духовної творчої особистості. І одному ринку без переосмисленої ефективної багатофункціональної діяльності держави з цією задачею не впоратися.

Список літератури

1. Landreth H., Colander D.C. History of Economic Thought. Second Edition. – Houghton Mifflin Company. – Boston, 1989. – 428 p.
2. Rostow W. W. The Stages of Economic Growth. – Cambridge: Cambridge University Press, 1960.
3. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), “Creative Economy Report”, unctad.org.2008.www.unctad.org
4. Americans for the Arts. “Creative Industries 2008; The State Report”, Americansforthearts.org.2008.www.americansforthearts.org
5. Florida, Richard and Currid, Elizabeth, “Bohemian Rhapsody”, *The New York Times*, 31 July 2005.
6. Маслоу А. Г. Дальние пределы человеческой психики. – СПб.: Евразия, 1999.
7. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. В 2 т.: Пер. с англ. 11-го изд. – М.: Республика, 1992, Т.1. – 399 с.
8. Голос України, № 176 (4676), 19.09.2009.

Б. Ревчун

Роль и функции государства в построении современного креативного общества

В статье рассматривается вопрос переосмысления роли и функций государства в свете требований современного этапа развития общества, суть которого состоит в росте креативности как главной цели человеческой жизнедеятельности и одновременно средстве достижения данной цели. Обосновывается целесообразность расширения объекта использования определения «креативный» с уже существующего словосочетания «креативная экономика» до нового термина «креативное общество» как более адекватного для современной стадии человеческого развития.

B. Revchun

The Role and Functions of Government in Building a Creative Society

The article deals with the issue of the reappraisal of the role and functions of a government in the light of the demands of the contemporary stage of the development of a society, the gist of which is the growth of creativity, which turns out to be both the aim and the means of human economic and social activities. The author grounds the expediency of the widening of the object of the usage of the attribute “creative” in the word-combination “creative economy” to the term “creative society” as the most adequate for the contemporary stage of human development.

Одержано 29.09.09